

№ 36/1962.

Å l a n d s l a n d s k a p s s t y r e l -
s e s framställning till Ålands landsting med
förslag om utverkande av extraordinarie anslag
för utarbetande av ritningar och för andra inle-
dande åtgärder för en ombyggnad av 4- mbk Pommern
till sjömansskola på Åland.

Efter det ett förberedande utredningsarbete på åtgärd av landskaps-
styrelsen blivit utfört, framlades vid föredragning den 15 mars 1961
ett förslag till reglemente för en interimistisk sjömansskola på
Åland. Detta reglemente godkändes och fastställdes, och den 1 sep-
tember 1961 kunde sjömansskolan på Åland inleda sitt första verksam-
hetsår. Jämsides härmed hade landskapsstyrelsen också låtit utarbeta
ett förslag till sjömansskolans på Åland slutliga planering och place-
ring samt definitiva organisationsform.

I riket har landets första fasta sjömansskola år 1961 inlett sin
verksamhet på f.d. fregatten "Suomen Joutsen", som placerats i Åbo.
I regeringens proposition med förslag till ordinarie inkomst- och
utgiftsstat för år 1963 har upptagits anslag för planering av fyra
nya sjömansskolor, därav en svenskspråkig skola, som sannolikt för-
lägges till Hangö. Regeringen framhåller härvid också, att sjömännens
yrkesutbildning bör utökas så, att år 1964 såsom villkor för antagan-
de till sjötjänst skulle kunna ställas avlagd kurs i sjömansyrkesskola.

Storleken av sjömansskolan på Åland är givetvis beroende av handels-
flottans beräknade manskapsbehov. Landskapsstyrelsen har inhämtat, att
på åländska handelsfartyg i utrikesfart per den 1.3.1962 varit an-
ställda sammanlagt 1.371 personer, varav dock 34 st. varit anställda
för specialuppgifter på bilfärjorna. Antalet "verkliga sjömän", som
i detta sammanhang borde beaktas, uppgår sålunda till 1.337 st. Man har
i riket beräknat att c:a 20 % av däck- och maskinmanskaper årligen
lämnar sjötjänsten. För den åländska handelsflottans vidkommande skul-
le detta innebära, att behovet av nya sjömän årligen skulle uppgå till
c:a 270 personer. Om man - såsom skett i riket - åtminstone tills vid-
dare beräknar, att ungefär hälften av det årliga behovet av sjömän
skulle täckas med personer, som erhållit grundläggande utbildning i
en sjömansskola, borde sjömansskolan på Åland dimensioneras för c:a
130 elever. Emedan sjömansskolan på Åland sannolikt även kommer att
få emottaga elever såväl från svenska Åboland som från svenska Öster-
botten, torde dessa approximativa siffror ungefärligen motsvara det
sannolika behovet inom landskapet. Stöd för denna uppfattning erhål-
les jämväl av de beräkningar av sjömansskolans på Åland storlek, som

uppgjorts av rikets kommitté för utveckling av sjöfartsutbildningen. Nämnade kommitté har sammanställt en tablå över den beräknade elevfrekvensen vid samtliga i landet planerade sjömansskolor och härvid antecknat följande siffror beträffande sjömansskolan på Åland: Däcksmanskapsavdelningen $2 \times 24 = 48$, maskinmanskapsavdelningen $2 \times 16 = 32$, skeppsElektrikeravdelningen $1 \times 10 = 10$ och ekonomiavdelningen $2 \times 16 = 32$ (kockar) samt $2 \times 5 = 10$ (stuartar) eller inalles årligen 132 elever. Dessa beräkningar synas vara realistiska och sålunda möjliga att lägga till grund för det fortsatta planeringsarbetet. Dock bör uppenbarligen skeppsElektrikeravdelningen planeras för $1 \times 16 = 16$ elever årligen. Dels har nämligen redan nu vid Ålands yrkesskolas skeppsElektrikeravdelning årligen dimitterats 10 elever och behovet kommer knappast att minska och dels har handels- och industriministeriet med skrivelse av den 15 november 1961 meddelat, att rikets sjöfartsutbildningskommitté utgått från att den svenskspråkiga skeppsElektrikerutbildningen helt skulle koncentreras till sjömansskolan på Åland.

Resultat av utredningen om sjömansskolans på Åland storlek utvisar sålunda, att skolan och elevinternatet borde dimensioneras för ett samtidigt elevantal om 77 stycken.

Ifråga om sjömansskolans på Åland slutliga organisationsform och definitiva placering bör i huvudsak fyra alternativ beaktas. Vad först beträffar organisationsformen, synes det icke vara i alla avseenden tillfredsställande att samordna sjömansskolan i administrativt hänseende med någon annan, redan existerande skola. För att, med hänsyn taget till sjömansskolans omfattning och stora elevantal, undvika störningar i skolarbetet och eventuella intressekonflikter mellan berörda parter, borde sjömansskolan på Åland organiseras såsom en helt fristående skolform med egen administration. Möjligtvis kunde man tänka sig sjömansskolans samordnande med annan skola på det s.a.s. praktiska planet, d.v.s. att möjligtvis vissa allmänna utrymmen, vissa lärosalar och verkstadsutrymmen eller vissa befattningshavare såsom vaktmästare, gårdskarlar, städerskor etc. kunde vara gemensamma för sjömansskolan och för annan skolform.

Med ovannämnda olika alternativ till skolans planering och placering avses dels sjömansskolans samordnande-i ovan antydd omfattning - med Ålands sjöfartsläroverk och förty ett beaktande av dess utrymmesbehov i samband med den aktuella utbyggnaden av Ålands sjöfartsläroverk, dels sjömansskolans samordnande med Ålands yrkesskola, vilket skulle innebära, att särskilda byggnadskroppar för respektive sjömans-

skolan och elevinternatet måste uppföras på yrkesskolans tomt, dels en helt fristående skolbyggnad jämte internat på land och dels slutligen 4-mbk Pommerns ombyggnad till sjömansskola med elevhem.

Sjömansskolans förläggande intill annat skolhus skulle - såsom ovan antytts - sannolikt medföra vissa praktiska fördelar, i det gemensamma utrymmen kunde anordnas och disponeras samt maskinell utrustning och annat undervisningsmateriel gemensamt användas och utnyttjas. En sådan placering av den nya skolan skulle också i någon mån nedbringa grundläggningskostnaderna för skolhuset. Om sålunda vissa positiva synpunkter kan anläggas på frågan om sjömansskolans kombinerande med annan skolform, är det dock givet, att också motsatta synpunkter måste beaktas.

Enligt föreliggande planer skall Ålands sjöfartsläroverk inom en nära framtid utbyggas i avsevärd omfattning, och de redan påbörjade byggnadsarbetena med ett nytt skolhus för Ålands yrkesskola ha framskridit så långt, att skolan sannolikt kan inleda arbetsåret 1963-1964 i den nya byggnaden. Bägge dessa skolor förutsätts komma att arbeta med utvidgade läroplaner och ökat antal elever. Att därför i detta utvecklings- och nyplaneringskede för de tidigare skolformerna ytterligare vidtaga med planering av gemensamma utrymmen och gemensam utrustning med annan skola förefaller icke helt ändamålsenligt. Dessutom skulle också tomtfrågan i så fall bliva ett mycket svårlost problem. En utbyggnad av sjöfartsläroverket har planerats väster om nuvarande skolhus. Det disponibla utrymmet är dock begränsat och man kan med fog ifrågasätta, om det alls är möjligt att här placera förutom en tillbyggnad av Ålands sjöfartsläroverk omfattande c:a 10.000 m³, ytterligare ett skolhus för sjömansskolan omfattande c:a 11.000 m³ och ett elevinternat omfattande c:a 4.000 m³. Samma allmänna synpunkter gälla beträffande Ålands yrkesskolas tomt. Dessutom har yrkesskolans arkitekt uttryckligen förklarat, att han icke med hänsyn till disponibelt utrymme och med beaktande av en eventuell framtida utbyggnad av yrkesskolan, skulle anse det ändamålsenligt att inrymma ett skolhus för sjömansskolan på yrkesskolans tomt.

Alternativet att förlägga sjömansskolan på sådan plats, att vissa utrymmen kunde utnyttjas gemensamt av denna skola och av Ålands sjöfartsläroverk vidlades dessutom den särskilda nackdelen, att inom sjömansskolan den praktiska undervisningen intager ett så dominerande utrymme på arbetsprogrammet att den möjligheten måste tagas i beaktande, att undervisningen i sjömansskolan måhända kan verka störande på de praktiska arbetena inom sjöfartsläroverket.

Med hänsyn till vad ovan anförts synes det alltså vara skäl att koncentrera ärendets vidare utveckling på de tvenne återstående alternativen, nämligen en helt fristående landskola eller 4-mbk Pommern.

Med ledning av de beräkningar, som rikets kommitté för utveckling av sjöfartsutbildningen utfört, har landskapsstyrelsen låtit utarbeta ett särskilt utrymmesprogram för ett fristående skolhus på land för sjömansskolan på Åland. Ur detta program kan antecknas, att landskapets sjömansskola, utbyggd att motsvara det beräknade utbildningsbehovet, skulle såsom fristående landskola omfatta 2.825 m^2 eller c:a 11.300 m^3 . Elevinternatet, beräknat för 80 elever i 40 dubbelrum, skulle omfatta 1.093 m^2 eller c:a 4.400 m^3 . Totalt skulle alltså sjömansskolans byggnadskub omfatta c:a 15.700 m^3 . Såsom jämförelse kan nämnas, att skolhuset för Ålands yrkesskola omfattar c:a 20.600 m^3 . Utgår man från kostnaderna för sistnämnda byggnadsföretag, c:a 10.500 mk/m^3 , skulle byggnadskostnaderna för ett skolhus jämte elevinternat för Ålands sjömansskola stiga till approximativt 165.000.000 mark. Denna kostnadskalkyl kan dock självfallet icke giva mer än en ungefärlig uppfattning om grundläggningkostnaderna för en fristående landskola.

Ett skolhus på land för Ålands sjömansskola har, i jämförelse med det återstående alternativet 4-mbk Pommern, uppenbarligen flere fördelar. Dels skulle uppförandet av ett sådant skolhus möjligtvis ställa sig något billigare än en ombyggnad av fartyget, dels skulle byggnaderna såsom fast egendom sannolikt få ett mera bestående värde och och dels slutligen skulle ett skolhus giva större utrymmen än Pommern, där givetvis allting måste inrymmas inom den på förhand givna ramen. Ett särskilt skolhus kunde måhända också bättre än ett ombyggt fartyg i förekommande fall eventuellt utnyttjas för andra än skoländamål. Det svåraste problemet ifråga om ett skolhus på land skulle vara tomtfrågan. Det har icke varit möjligt att uttömmande behandla alla tänkbara alternativ i detta avseende, men dock har tydligt framgått, att placeringsfrågan icke skulle vara lätt att lösa. Mest ändamålsenligt skulle det vara om detta skolhus kunde förläggas i närheten av stadens planerade idrottsgård, emedan tillgång till gymnastiksal och framför allt till simbassäng då kunde erbjudas. Skulle en placering här vara möjlig kunde de beräknade utrymmena för gymnastiksal, duschrum, bastu m.m. sannolikt nedskäras. Å andra sidan förutsätter sjömansskolans arbetsprogram övningar med rodd- och motorbåtar, varför, om en strandtomt icke kan erhållas, landskapet vore nödsakat att av Mariehamns stad inköpa eller arrendera ett särskilt hamnområde med er-

forderliga förvaringsutrymmen för båtmaterialalet. Alternativet landskola skulle sålunda medföra, att sjömansskolans arbete måste bedrivas på åtminstone två eller möjligtvis tre olika platser.

Trots vissa nackdelar och, med hänsyn till den tilltänkta stadsplaneringen i Mariehamn, i medvetandet om svårigheterna att erhålla ändamålsenlig tomtmark för ett skolhus, har dock stort avseende blivit fäst vid detta alternativ. Det är uppenbarligen endast en bedömningsfråga med andra än rent ekonomiska bevekelsegrunder att avgöra om sjömansskolan skall förläggas till ett skolhus på land eller till 4-mbk Pommern. Ehuru man sålunda icke i något avseende bör hysa betänkligheter mot sjömansskolans förläggande till ett fast skolhus, har det dock framgått, att vissa alldeles speciella synpunkter på ett vägande sätt tala för alternativet Pommern.

Landets första sjömansskola har inrymts ombord på f.d. skolfartyget Suomen Joutsen. Den kommitté, som varit verksam för att förbereda denna sjömansskola, utförde ett mycket omfattande utredningsarbete och stannade alltså för en sjömansskola ombord på ett fartyg. Sveriges första särskilda sjömansskola i Göteborg har också inrymts ombord på ett fartyg, 4-mbk Viking. Det har alltså såväl på fastlandet som i Sverige fallit sig naturligt och ändamålsenligt att inrymma skolningen av blivande sjömän på ombyggda segelfartyg. Under sådana omständigheter kan man knappast ens undgå, att sorgfälligt pröva och undersöka möjligheterna att ombygga museifartyget Pommern till en flytande sjömansskola. Det vore icke möjligt att utförligt behandla alla de synpunkter, som tala för detta alternativ. Dock synes vara skäl att särskilt uppehålla sig vid följande omständigheter:

1) Fartygsmiljön borde verka stimulerande såväl på lärare som elever och förty vara ägnad att i hög grad främja undervisningen. Eleverna skulle också från början vänjas vid förhållandena om skeppsbord, särskilt ifråga om logementen och övriga disponibla utrymmen, men givetvis också ifråga om den fasta och lösa för skeppsfart nödvändiga utrustningen. Denna så utomordentligt värdefulla skolmiljö kan icke ifrågakomma vid något av de andra ovan berörda alternativen. Endast personligen ombord på ett fartyg skulle eleverna lära känna sitt blivande yrkes säregna arbetsförhållanden och blott på ett fartyg kunde elevernas känsla och förståelse för fartygsdisciplinen och ordningen om skeppsbord på ett enkelt och naturligt sätt utvecklas.

2) Såsom ovan antytts vore sjömansskolan i nödvändigt behov av rodd- och motorbåtar (livbåtar) för de praktiska övningarna. Skulle alternativet Pommern förverkligas behöfde icke särskilda anstalter

vidtagas för erhållande av hamnplats jämte förvaringsutrymmen för sjömansskolans båtar. Man har fäst ett visst avseende vid denna synpunkt dels emedan svårigheter möjligtvis kan uppstå för Mariehamns stad att anvisa för ändamålet lämpligt hamnområde och dels emedan iordningställandet och vården av en sådan särskild hamnplats kommer att draga extra kostnader. Alternativet med en fristående landskola synes medföra detta problem.

3) Frågan om 4-mbk Pommerns fortsatta bevarande såsom museifartyg och såsom ett tilltalande inslag i landskapsbilden faller egentligen utom ramen för denna utredning, men i anseende till de särskilda omständigheterna i detta fall kan man icke undgå att tangera spörsmålet. Pommern har i donationsväg överlåtits till Mariehamns stad för att uppbevaras såsom museifartyg. Fartyget har nu i mera än ett decennium legat förtöjt i Mariehamns Västerhamn, minnande om en svunnen epok i sjöfartens historia och utgörande en levande och påtaglig föreningslänk mellan sjömanskap och seglation i äldre tider och den moderna handelssjöfarten. Enligt vad som försports i sjöfartskretsar måste dock fartyget snart undergå omfattande grundreparationer om hon fortsättningsvis skall kunna bevaras. Skulle fartyget övertagas av landskapet för att ombyggas till en sjömansskola kunde hon i samband därmed grundligt överses, repareras och förstärkas så att hon sannolikt för åtminstone en mansålder framåt bevaras i nuvarande skick. En pietetsfull restaurering och ombyggnad skulle troligtvis icke heller i nämnvärd mån påverka hennes silhuett. Det är uppenbarligen en hela landskapets angelägenhet att i mån av möjligheter och då tillfälle gives, sörja för att ett sådant minnesmärke över en storslagen epok i landskapets historia bevaras för eftervärlden.

4) Fartyget är relativt stort - större än Suomen Joutsen och Viking - och sannolikt väl bibehållet. En ombyggnad borde icke stöta på svårare tekniska problem. Landskapsstyrelsen har låtit utarbeta en detaljerad arbetsbeskrivning över fartygets ombyggnad till sjömansskola och härefter har överläraren i skeppsbyggnad vid Tekniska läroverket i Åbo, ingenjören Yrjänä Vuori, som också varit förordnad till ordförande i byggnadskommittén för ombyggnaden av Suomen Joutsen till sjömansskola, granskat denna arbetsbeskrivning jämte tillhörande ritningar. Ingenjör Vuori har avgivit ett positivt utlåtande i ärendet.

Enligt gjorda beräkningar kunde efter ombyggnaden för skoländamål disponeras c:a 2.200 m² eller c:a 6.000 m³. Utrymmena skulle i huvudsak fördela sig sålunda:

A) På huvuddäck: kansli och bibliotek, rektors daghytt, konferens-

rum och vaktmästarens hyttutrymmen.

B) På mellandäck: Hytter för sammanlagt 76 elever, sällskapsrum, tvätt-, dusch- och basturum, 3 st. lärosalar samt matsal och kök.

C) På bottendäck: Verkstad, maskinrum, riggarverkstad, elverkstad och tvättinrättning. Piggvarverkstaden kan också utnyttjas såsom gymnastiksal. Så har arrangerats vid sjömansskolan på 4-mbk Viking.

Denna dispositionsplan är givetvis helt preliminär och fordrar sannolikt omarbetning i vissa detaljer, ifall ombyggnaden skulle förverkligas. Segelfartyget Pommern synes dock under alla omständigheter vara tillräckligt stort för att rymma nödiga utrymmen för sjömansskolan.

5) Kostnaderna för en ombyggnad av 4-mbk Pommern till sjömansskola skulle sannolikt icke bli omotiverat höga. Möjligtvis lågar man räkna med att de stiga endast till samma belopp, som kostnaderna för en fristående landskola. På basen av i föregående punkt nämnda arbetsbeskrivning och ritningar har Värtsilä-koncernen A/B, Chrichton-Vulcan, beräknat kostnaderna för en ombyggnad av Pommern till c:a 195.000.000 mark. Härvid bör likväl framhållas, att kostnaderna givetvis äro beroende av det förfaringssätt man använder sig av vid utförandet av ombyggnadsarbetena och av det material, som kommer till användning.

Efter det de olika alternativen sålunda blivit vägda mot varandra ha tvenne konkreta förslag slutligt utkristalliserat sig, nämligen antingen en fristående landskola eller 4-mbk Pommerns ombyggnad till sjömansskola. Rent principiellt kan dessa alternativ anses likvärdiga. I vartdera fallet kan vissa fördelar och vissa nackdelar påvisas. Vilket som helst alternativ kan praktiskt förverkligas och kostnaderna äro i stort sett jämförbara. Med hänsyn till de speciella motiv, som tala för alternativet Pommern bör dock uppenbarligen detta förslag vinna slutligt beaktande. Härvid bör uppmärksamheten främst fästas vid den omständigheten, att en skola för utbildning av sjömän icke kan bedömas efter i alla avseenden enahanda normer, som gälla för andra former av särskild yrkesutbildning. Om möjligheter förefinnas borde uppenbarligen den yttre ramen för en sjömansskola anordnas närmast överensstämmande med de faktiska förhållandena om skeppsbord. Också på andra yrkesutbildningsområden eftersträvar man att under utbildningstiden giva eleverna en så god kännedom om de verkliga arbetsförhållandena som blott möjligt. I ännu högre grad måste detta anses önskvärt på sjöfartsutbildningens område. De unga eleverna borde redan från början vänja sig vid den slutna enhet, som ett fartyg utgör, de borde lära sig att komma till rätta på begränsade utrymmen, de måste förstå betydelsen av disciplin och ordning och de borde framför

allt vänja sig vid ett fartyg och hennes utrustning. Alla dessa behov och önskemål kan uppenbarligen bättre tillgodoses om sjömansskolan för lägges till Pommern än om densamma skulle anordnas såsom en fristående landskola. Slutligen må än en gång erinras om att myndigheterna såväl i Finland som i Sverige funnit det befogat och ändamålsenligt att ombygga fartyg till sjömansskolor.

Ovanstående utredning giver sålunda vid handen, att landskapet Ålands permanenta sjömansskola helst borde inrättas på 4-mbk Pommern, som i sådant avseende skulle övertagas av landskapet och ombyggas så, att hon motsvarar sitt ändamål.

En dylik ombyggnad kan dock givetvis icke företagas utan grundliga förarbeten. Ett byggnadsprogram, jämte tillhörande konstruktions- och detaljritningar samt en noggrann arbetsbeskrivning måste utarbetas av fackmän. Sannolikt måste också fartyget - emedan samtliga originala ritningar förkommit - uppmätas ånyo förrän nya ritningar slutligt kan utarbetas. Landskapsstyrelsen har beräknat kostnaderna för dessa förarbeten till c:a 6.000.000 mark. Såsom jämförelse må nämnas, att för planering av de förut nämnda nya sjömansskolorna i riket regeringen i budgetförslaget för år 1963 har upptagit inalles 40.000.000 mark.

Under hänvisning till ovanstående får landskapsstyrelsen vördsamast föreslå

att landstinget måtte ingå till Ålandsdelegationen med en anhållan om ett extraordinarie anslag om 6.000.000 mark för utarbetande av ritningar och för andra inledande åtgärder för en ombyggnad av 4-mbk Pommern till sjömansskola på Åland genom en sålydande framställning:

Till Ålandsdelegationen

från Ålands landsting.

Efter det = = = = (se framställningen ovan) = = = = inalles 40.000.000 mark.

På grund av det ovan anförda anhåller landstinget vördsamt

att Ålandsdelegationen måtte bevilja ett extraordinarie anslag om 6.000.000 mark för utarbetande av ritningar och för andra inledande åtgärder för en ombyggnad av 4-mbk Pommern till sjömansskola på Åland.

Mariehamn, den 1962.

På landstingets vägnar:

talman.

vicetalman

vicetalman.

Mariehamn, den 13 november 1962.

På landskapsstyrelsens vägnar:

Lantråd *Hugo Johansson*
Hugo Johansson.

Äldre landskapssekreterare *Jan Erik Lindfors*
Jan-Erik Lindfors